

Dražen Mijanović*

PREVARA TREĆEG LICA KAO RAZLOG RUŠLJIVOSTI UGOVORA

Prilikom zaključenja ugovora, u građanskom pravu postoji, među ostalim, oblik prevare koji nije učinjen od strane jedne od ugovornih strana, već od strane trećeg lica. Ovaj oblik prevare, kao i ostali, budući da zbog nepoštovanja opšte zakonske obaveze da se drugom ne pričini šteta (neminem laedere) predstavlja delikt građanskog prava, uvijek vodi naknadi štete. Sa druge strane, pravna teorija je razvila više odgovora na pitanje da li prevara trećeg lica vodi nepunovažnosti ugovora. Prema našem pozitivnom pravu, ovaj oblik prevare vodi poništaju ugovora ukoliko je saugovornik prevarene strane znao ili morao znati za prevaru. Ovaj rad analizira moguća rješenja u svjetlu klasičnih shvatanja u teoriji, komparativnih zakonskih rješenja ali i evropskih soft law pravila: Načela evropskog ugovornog prava i Nacrta okvirnih pravila.

Ključne reči: *Prevara. – Građansko pravo. – Prevara trećeg lica. – Poništavanje ugovora.*

1. PREVARA U GRAĐANSKOM PRAVU

Prevara nije pravni pojam u svom izvornom značenju, već izvorno predstavlja društvenu pojavu koja pripada svijetu ljudskog saznanja.¹ Ona je predmet proučavanja psihologije, filozofije i drugih nauka, a ne samo prava. Pravni pojam prevare određuje zakonodavac²

* Autor je student doktorskih studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu (Bosna i Hercegovina)

1 I. Vujović, *Prevara u savremenom ugovornom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009, 16.

2 Tako, građanskopravni pojam prevare definiše Zakon o obligacionim odnosima (*Sl. list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989 i *Sl. glasnik RS*, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 – dr. zakon, 39/2003 i 74/2004) (u daljem tekstu: ZOO) u čl. 65, dok je krivičnopravni pojam prevare određen u Krivičnom zakoniku, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005 – ispr. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016), u čl. 208.

dajući mu normativnu definiciju,³ ali, ništa manje, i pravna teorija (jurisprudencija) i sudska praksa (judikatura). Građanskopravna definicija prevare u Republici Srbiji glasi: Ako jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u namjeri da je time navede na zaključenje ugovora, druga strana može zahtijevati poništaj ugovora⁴ i onda kad zabluda nije bitna.⁵ Prevara je identično regulisana u Crnoj Gori⁶, Republici Srpskoj⁷, Federaciji Bosne i Hercegovine⁸, Hrvatskoj⁹, Sloveniji¹⁰, Sjevernoj Makedoniji.¹¹ Riječima akademika profesora Slo-

Pojam prevare u građanskopravnom smislu je širi, te kada god govorimo o krivičnom djelu prevare, govorimo i o prevari u građanskopravnom smislu. Obrnuto ne važi. Sudska praksa pokazuje sklonost da prevaru kvalifikuje kao krivično djelo. Razlikovanje je izuzetno teško i izuzetno značajno. Za razliku od prevare građanskog prava, u slučaju prevare krivičnog prava uzrok ništavosti je apsolutnog karaktera, jer se krivičnim djelima ne mogu zaključivati pravni poslovi.

I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 22–30 i 37. Osim ove kratke digresije, ovaj rad se neće doticati prevare u krivičnopravnom smislu.

- 3 Vid.: V. Vodinelić, *Građansko pravo Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava*, Beograd 2017³, 130.
- 4 Ugovori kojima se vrijeđaju pravom zaštićeni interesi pojedinca relativno su ništavi (rušljivi). Oni se nište na zahtjev lica u čijem je interesu rušljivost ustanovljena. Prema pravilu *quod nullum est, nullum product effectum* svaka ugovorna strana treba da se nađe u poziciji u kojoj bi se nalazila da ugovor nije zaključen. Vid. D. Nikolić, *Uvod u sistem građanskog prava*, Novi Sad 2008⁹, 145. Čl. 117, ZOO: Pravo zahtijevati poništenje relativno ništavog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog rušljivosti (subjektivni rok) i istekom roka od tri godine od zaključenja ugovora (objektivni rok).
- 5 Čl. 65, ZOO.
- 6 Čl. 58, Zakon o obligacionim odnosima CG, <https://www.paragraf.me/propisi-crnogore/zakon-o-obligacionim-odnosima.html>, 30. septembar 2019.
- 7 Čl. 65, Zakon o obligacionim odnosima RS, <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-obligacionim-odnosima.html>, 30. septembar 2019.
- 8 Čl. 65, Zakon o obligacionim odnosima FBiH, <http://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-obligacionim-odnosima.html>, 30. septembar 2019.
- 9 Čl. 284, Zakon o obveznim odnosima RH, <http://www.propisi.hr/print.php?id=849>, 30. septembar 2019.
- 10 Čl. 49, Obligacioni zakon Slovenije, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5252>, 30. septembar 2019.
- 11 Čl. 57, ZOO Sjeverne Makedonije, <https://www.pravdiko.mk/zakon-za-obligacione-odnose/>, 30. septembar 2019. Isto rješenje imamo i u Zakonu o obligacionim odnosima samoproglašenog Kosova (čl. 49). <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20Obligational%20Relationship.pdf>, 30. septembar 2019.

bodana Perovića „Država se raspala, zakon preživeo.“¹² Određivanje pravne prirode određenog pravnog instituta zapravo predstavlja istraživanje mjesta koje taj institut zauzima u pravnom sistemu.¹³ U tom smislu, građanskopravni institut prevare vezan je za norme koje regulišu zaključenje ugovora, ugovornu volju i saglasnost volja, (ne)savjesnost, nevažnost, preciznije, rušljivost ugovora, i građanskopravnu odgovornost ugovornih strana. ZOO postavlja opšta pravila o prevari u glavi broj 2. Nastanak obaveza, odjeljku broj 1. Ugovori, odsjeku 1. Zaključenje ugovora, pododsjeku 5. Mane volje, članu 65. Iz ovoga nedvosmisleno proizilazi da se u očima zakonodavca prevara veže za ugovore, njihovo zaključenje i mane volje. Prevarena spada u mane volje i u najtješnoj vezi je sa institutom zablude. U najkraćem, prevarena je izazvana, kvalifikovana, zabluda,¹⁴ česta je definicija prevare koja se sreće kod domaćih autora. Ova definicija prevare naziva se klasičnom.¹⁵ Posljedično, prevara i ne predstavlja neki poseban, potpuno nezavistan

- 12 Kako stvari stoje, isto će ostati i u budućem zakonodavstvu Srbije. Nacrt GZS (preuzet sa internet stranice <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf> i https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html) predviđa identična 4 stava (takođe, dodaje se peti koji glasi: (5) „Strana koja je zaključila ugovor pod prevarom može odbiti da izvrši obavezu iz ugovora i poslije isteka roka do kada je mogla tražiti njegovo poništenje. Alternativa: Prethodni stav se mijenja i glasi: Strana koja je zaključila ugovor pod prevarom može odbiti da izvrši obavezu iz ugovora i poslije zastarelosti prava da traži njegovo poništenje“. U konačnoj verziji nacrtu GZS prihvaćena je alternativa. (Ovaj prigovor prevarene strane bio je predviđen i Skicom profesora Mihaila Konstantinovića i ima svoj ratio u sljedećem: Prema važećim zakonskim rješenjima žrtva prevare, nakon proteka rokova, ne može više zaštititi svoja ugrožena prava. Naprotiv, vrlo je moguća da žrtva prevare može postati tužena strana. Moguća je situacija kada strana koja je izvršila prevaru jednostavno sačeka da prođu svi zakonski rokovi za isticanje prevare, a potom pokrene sudski postupak protiv prevarenog zahtijevajući da ispuni svoju obavezu. Vid. I. Vujović, „Prevarena u svijetlu donošenja Srpskog građanskog zakonika“, *Harmonius* 1/2013, 312) Ovo odsustvo promjene, bez obzira na kvalitet starog rješenja, postavlja pitanje prati li naše zakonodavstvo razvoj prava. Ovo pitanje naročito možemo postaviti u vezi sa pitanjem prevare ćutanjem.
- 13 R. Lukić, B. Košutić, *Uvod u pravo*, Naučna knjiga, Beograd 1975, 398; D. M. Mitrović, *Osnovi prava*, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Fakultet za poslovnu informatiku, Beograd 2003, 273.
- 14 J. Salma, *Obligaciono pravo*, Novi Sad 2009, 255; S. Perović, *Obligaciono pravo*, Beograd 1980, 301; D. Hiber, *Pojam bitne zablude pri zaključenju ugovora*, doktorska disertacija, Beograd 1991.
- 15 Vid. I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 31.

nedostatak volje, već se radi o jednoj vrsti (kvalifikovane) zablude.¹⁶ Ovaj stav neki autori smatraju nespornim.¹⁷ Zapravo, zabluda je sastavni dio prevare. Jer, prevara se sastoji u namjernom preduzimanju određenih radnji jednog ugovornika u cilju izazivanja i održavanja zablude kod drugog saugovornika.¹⁸ Dakle, prevare bez zablude nema. Možemo reći: dok zabluda *predstavlja* pogrešnu predstavu o nekom elementu pravnog posla potrebnom za njegovu punovažnost, postojanje prevare *pretpostavlja* takvu pogrešnu predstavu. Ipak ne treba prenebregnuti da se radi o posebnom institutu koji je širi od zablude i za koji je karakteristično namjerno, nepošteno i nesavjesno (*mala fidei*)¹⁹ ponašanje druge strane.²⁰ U toj činjenici nalazimo kvalifikovanost u odnosu na zabludu, kao i razlog zašto je prevara uvijek uzrok relativne ništavosti²¹ odnosno, zašto je uvijek bitna.

Da bi prevara bila razlog rušljivosti pravnog posla potrebno je da se steknu dva konstitutivna elementa, subjektivni (psihološki) i objektivni (faktički, materijalni). Po Igoru Vujoviću i Danici Popov, subjektivni element se svodi na namjeru jedne strane da drugu dovede ili održava u zabludi.²² Po Siniši Vargi, psihološki, subjektivni element karakterističan je za obje ugovorne strane. Za prvu ugovornu stranu je u psihološkom smislu karakteristična namjera da se druga ugovorna strana dovede u zabludu ili u njoj održava. Za drugu ugovornu stranu je u psihološkom smislu karakteristična zabluda, odnosno pogrešna predstava, koja se u njenoj svijesti formira o nekom elementu ugovora

16 *Ibid.*

17 Vid. I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 52. Slično: Prevara nije ništa drugo do zabluda kvalifikovana namjerom druge strane ili trećeg lica da se ona izazove ili održi. B. Pajtić, S. Radovanović, A. Dudaš, *Obligaciono pravo*, Novi Sad 2018, 228.

18 S. Perović (1980), *op. cit.* fn. 14, 301.

19 Nesavjesnost i nepoštenje su prevari imanentni. Suprotno, savjesnost i poštenje su sa prevarom nespojivi. *Fides bona contraria est fraudi et dolo*. Paulus, *Digesta* 17.2.3.3.

20 D. Popov, „Zabluda i prevara kao razlog rušljivosti pravnog posla u domaćem i uporednom pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2013, 107–122.

21 Naravno, ukoliko je uticala na volju ugovornika da ovaj bez nje ne bi zaključio ugovor.

22 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 48; D. Popov, „Prevara kao razlog rušljivosti pravnog posla“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2008, 105–118.

uslijed čega je izjava volje druge ugovorne strane manljiva.²³ Objektivni element je preduzimanje određenih radnji kojima se realizuje namjera o izazivanju ili održavanju druge strane u zabludi. Oba elementa moraju imati za posljedicu da je prevarena strana navedena na zaključenje pravnog posla koji ne bi zaključila da je za prevaru znala. Između prevare i izjave volje mora da postoji uzročna veza.²⁴ Uzročna veza nije element prevare, već uslov. Ne može se govoriti o tome da je jedan element bitniji od drugog ni u kom slučaju, a naročito ukoliko se subjektivni element podređuje objektivnom. Jer, ko samo izmišlja neku činjenicu ili se neistinito hvali nečim, taj laže. Međutim, ko s tim iskazuje namjeru da postigne neku korist za sebe ili da drugome nanese štetu, taj vara (Jering).²⁵ Zabluda je izazvana namjerno, dolozno (*dolus*), bez obzira da li je u pitanju *dolus directus*, kada je strana koja je namjerno izazvala zabludu znala da će to uticati na drugu stranu, ili *dolus eventualis*, kada se mogućnost nastanka „izazvane“ zablude kod druge strane samo pretpostavlja.²⁶ Po Danici Popov namjera treba da bude skrivljena.²⁷ Prevara ne može nastati iz nehata (nepažnje). Nepažnja koja je imala za posljedicu izazivanje zablude kod druge strane ne smatra se prevarom. Strana koja čini prevaru mora biti svjesna neistinitosti činjenica koje predstavlja drugoj strani kao istinu. Ako je i sama u zabludi u pogledu tih činjenica, onda joj se to ne može pripisati u krivicu.²⁸ Za postojanje prevare neophodno je da se dolozna namjera

---

23 S. Varga, „Korišćenje žiga Evropske unije“, *Glasnik prava* 1/2017, 3–17.

24 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 109–110.

25 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 171.

26 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 109–110.

27 Suprotno: I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 48. Postoji mišljenje da zabluda jedne ugovorne strane treba da bude skrivljena, tj. da joj se može pripisati krivica. Navedeno shvatanje bi se moglo samo djelimično prihvatiti. Ukoliko bi se u svakom konkretnom slučaju zahtijevala krivica, postoji bojazan da prevara izađe iz okvira građanskopravne koncepcije. Dovoljno je dokazati mala fidei na strani onoga ko čini prevaru. Po Borisu Vizneru: potrebno je da je zabluda prouzrokovana namjerno, bez obzira da li je u pitanju *dolus directus* – kada je saugovarač ili treće lice svjesno da će namjerno izazvana zabluda gotovo sigurno nastupiti kod druge strane, ili tzv. *dolus eventualis* – kada se mogućnost nastupanja namjeravane zablude tek pretpostavlja, dok uzrokovanje zablude nepažnjom (*culpa*) nije dovoljno; prema tome, bitno je da na strani saugovorača ili trećeg lica postoji *mala fides*. B. Vizner, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb 1978, 296.

28 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 109–110.

realizuje preduzimanjem faktičkih radnji. Prevara se, prema ZOO, može izvršiti bilo izazivanjem zablude bilo održavanjem u zabludi. Danas se više ne postavlja pitanje da li prevarom možemo smatrati samo slučaj kad se ona realizuje aktivno, preduzimanjem određenih radnji ili se i pasivno ponašanje – ćutanje²⁹ može smatrati prevarom.³⁰ No, neka zakonodavstva taj oblik prevare izričito predviđaju, a druga još uvijek ne.³¹

Istorijski gledano, rimsko pravo³² je prevaru (kao i prinudu – *metus*) smatralo deliktom i definisalo je na sljedeći način: *Dolus malus* je svako namjerno postupanje, protivno savjesnosti, poštenju i dobrim običajima, kojim se drugim nanosi šteta.³³ Labeon definiše *Dolus malus* kao svaku lukavost, obmanu ili izigravanje, preduzetu da se neko zavede, obmane ili prevari.³⁴ Jasno je da se u rimskom pravu prevara nije smatrala manom volje, te je i ugovor zaključen pod prevarom pro-

-
- 29 Pojedini autori prave razliku između ćutanja i prećutkivanja. Po njima, o prećutkivanju je riječ kada se saugovaraču ne otkriva informacija koju on ima pravo da zna, koja mu se duguje. Dakle, prećutkivati mnogo je više nego ćutati: ono znači zadržati nešto onda kada je trebalo govoriti. S. Dabić, *Dužnost obaveštavanja pri zaključenju ugovora*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2018, 36.
- 30 Dok se u anglosaksonskim sistemima ona samo izuzetno prihvata, zemlje kontinentalnog sistema su daleko sklonije da pruže zaštitu i u slučaju ćutanja. S. Dabić, „Predugovorna dužnost obaveštavanja jemaca“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 2/2018, 220–243.
- 31 U teoriji se smatra da se održavanje u zabludi iz čl. 65 ZOO može izvesti bilo aktivno, bilo pasivno. Npr. Varga: Pošto se prevara može izvršiti bilo izazivanjem zablude bilo održavanjem u zabludi, to će za izazivanje zablude kod druge ugovorne strane biti potrebna neka aktivnost prve ugovorne strane ili trećeg lica, dok se održavanje druge ugovorne strane u zabludi, osim aktivno, može postići i bez aktivnog angažovanja prve ugovorne strane odnosno ćutanjem. S. Varga, *op. cit.* fn. 23, 5. Sa druge strane, Dragor Hiber navodi da stilizacija čl. 65 upućuje na aktivno ponašanje, no prihvatanje prevare pasivnim ponašanjem djeluje prihvatljivim i za naše pravo. D. Hiber, *op. cit.* fn. 14, 209. Izuzetno blagonaklonim tumačenjem moglo bi se reći da i ZOO dopušta prevaru ćutanjem i kod izazivanja zablude i kod održavanja u zabludi, kako je to slučaj uporednopravno.
- 32 Pravna kultura zapadnih zemalja je zasnovana na rimskom pravnom nasljeđu. U pravnoj teoriji je široko zastupljeno mišljenje da je građansko pravo u kontinentalnoj Evropi samo savremena verzija rimskog *ius civile*. D. Nikolić, *op. cit.* fn. 4, 43.
- 33 M. Šarac, Z. Lučić, *Rimsko privatno pravo*, Sarajevo 2006, 242.
- 34 D. Popov (2013), *op. cit.* fn. 20, 115.

izvodio dejstvo. U tom smislu promjenu nije donijelo ni uvođenje *actio doli* 66. godine p.n.e. od strane pretora Gaja Akvilija Gala – tužba nije uticala na punovažnost ugovora, već je prevareni mogao da zahtjeva naknadu štete.³⁵ Promjena karaktera prevare u pravnoj nauci uslijediće tek po recepciji rimskog prava u Evropi.³⁶ Interesovanje za rimsko pravno nasljeđe u zapadnoj Evropi počelo je da raste krajem 11. i početkom 12. vijeka.³⁷ Renesansa rimskog prava započeta je na teorijskom planu, a okončana je nekoliko vijekova kasnije donošenjem velikih građanskih zakonika koji su ozvaničili recepciju rimskog prava.³⁸ Francuska teorija i pravna misao koja je pored zablude i prinude, uvrstila i prevaru u nedostatke volje, odnijela je prevagu prilikom donošenja Francuskog građanskog zakonika (*Code civil des Francais, Code Napoleon*, u literaturi najčešće *Code civil*) 1804. godine, te, nešto kasnije i u njemačkom građanskom zakonodavstvu.³⁹ Posljedično prevara je danas određena kao mana volje⁴⁰ koji vodi relativnoj ništavosti (rušljivo-

---

35 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 42. Za dalji razvoj pravne zaštite koji je išao, osim u pravcu naknade štete, i u pravcu dejstva ugovora, kroz *exceptio doli* i *restitutio in integrum* vidi: I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 40.

36 Pod recepcijom (*receptio*) podrazumijeva se preuzimanje pravnih pravila iz jednog pravnog sistema i njihovo uključivanje (inkorporisanje) u drugi pravni sistem. D. Nikolić, *op. cit.* fn. 4, 53.

37 Od 12. vijeka *Corpus iuris civilis* nanovo se direktno primjenjuje u praksi, postaje pozitivno pravo u Italiji. Zatim se širi na druge dijelove Evrope, da bi do 16. vijeka recepcija uglavnom svuda bila dovršena. Recipirano pravo nigdje nije sasvim potisnulo domaće pravo, niti postalo jedino važeće. Recepcija nije obuhvatala cjelokupno rimsko građansko pravo. V. Vodinić, *op. cit.* fn. 3, 29–31.

38 D. Nikolić, *op. cit.* fn. 4, 53.

39 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 45–47.

40 Prevara kao uzrok relativne ništavosti nije usmjerena na poništenje ugovora u cjelini, već u dijelu u kome poništava volju svake ugovorne strane. Vid. I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 33.

Da bi volje stranaka u svojoj saglasnosti proizvele punovažan ugovor, one moraju imati određene kvalitete. Pored svijesti i namjere, u pravnoj teoriji se navode i sljedeće njene osobine: da je ozbiljna, da je stvarna i da je slobodna. Ovo posljednje, slobodna volja, u obligacionom pravu znači da izjavilac ne smije biti žrtvom prinude, prevare ili zablude. Slobodna volja je, vidimo, volja slobodna od mana.

Rimsko pravo nije izgradilo učenje o nepunovažnosti. Teorija je u vrijeme recepcije razdvojila ništave od rušljivih, ne stvorivši rodni pojam nepunovažnih poslova. Puchta je prvi razlikovao ništave, rušljive i pobojne. V. Vodinić, *op. cit.* fn. 3, 467.

sti)⁴¹ pravnog posla, a ne kao delikt. Međutim, od porijekla se pobjeći ne može, ili je to izuzetno teško. Tako je i sa deliktним porijeklom prevare. U teoriji se zastupa stav. da ne treba zanemariti činjenicu da je prevara ujedno i delikt. Njena nedozvoljenost je nesporna. U prilog navedenom govori i činjenica da se ugovor zaključen pod prevarom poništava po pravilima ugovornog prava, a naknada štete se dodjeljuje po pravilama o deliktnoj (vanugovornoj) odgovornosti nezavisno od poništenja ugovora⁴² (i u odsustvu poništenja). Deliktна (vanugovorna) odgovornost podrazumijeva odgovornost za nepoštovanje opšte zakonske obaveze da se drugom ne pričini šteta (*neminem laedere*). Potraživanje naknade prouzrokovane štete zastarijeva za 3 godine od kad je oštećeni saznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo. U svakom slučaju ovo potraživanje zastarijeva za 5 godina od kada je šteta nastala.⁴³

Prilikom zaključenja ugovora nije nužno da prevaru učini suprotna strana, već to može učiniti i treće lice. Ovaj oblik prevare, kao i ostali, budući da zbog nepoštovanja opšte zakonske obaveze da se drugom ne pričini šteta (*neminem laedere*) predstavlja delikt građanskog prava, uvijek vodi naknadi štete. Sa druge strane, pravna teorija je razvila više odgovora na pitanje da li prevara trećeg lica vodi nepunovažnosti ugovora. Izložićemo ukratko ta shvatanja.

2. SHVATANJA PRAVNE TEORIJE O UTICAJU PREVARE TREĆEG LICA NA PUNOVAŽNOST UGOVORA

2.1. Shvatanje koje negira uticaj prevare trećeg lica na punovažnost ugovora

Ugovorni odnos je odnos zasnovan na povjerenju saugovornika i zbog prevarnih radnji trećeg lica ne smije biti povrijeđeno povjerenje koje saugovornik gaji prema izjavljenoj volji prevarenog. Prevarene radnje trećeg ne smiju uticati na izvjesnost ugovora.⁴⁴ Umjesto na poništenje ugovora, prevareni treba svoj zahtjev da usmjeri prema

41 Rimsko pravo nije izgradilo učenje o nepunovažnosti. Teorija je u vrijeme recepcije razdvojila ništave od rušljivih, ne stvorivši rodni pojam nepunovažnih poslova. Puchta je prvi razlikovao ništave, rušljive i pobjojne. V. Vodinić, 467.

42 Detaljnije: I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 63–64.

43 ZOO, čl. 376.

44 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 82.

trećem licu i prema naknadi štete koju mu je treći svojom prevarom prouzrokovao. Prilikom donošenja pojedinih kodifikacija građanskog prava prihvaćeno je ovo shvatanje.⁴⁵

2.2. Shvatanja koja dozvoljavaju uticaj prevare trećeg lica na punovažnost ugovora

A) Kada je lice pogrešnu predstavu o relevantnim okolnostima za zaključenje ugovora steklo pod uticajem druge strane ili trećeg lica, riječ je o prevari. Prevara učinjena od strane trećeg lica može uticati na punovažnost ugovora ukoliko je saugovorniku u vrijeme zaključenja ugovora ona bila poznata ili mu je morala biti poznata. Ovo stanovište pridaje pravni značaj savjesnosti odnosno nesavjesnosti saugovornika. Naime, ukoliko je saugovornik prevarenog znao za postojanje radnji trećeg uslijed kojih je nastupila zabluda ili je prema jednom opštem toku stvari trebalo da zna za takve radnje, a ništa nije preduzeo da bi zabludu otklonio, onda u suštini i on čini prevaru, zbog koje se ugovor može poništiti. Ovdje zapravo govorimo ne samo o prevari trećeg, već i o prevari od strane saugovornika, i to prevari nečinjenjem.⁴⁶ Za razliku od prošlih vremena, danas je prevara ćutanjem mahom prihvaćena u zakonodavstvu⁴⁷, sudskoj praksi i teoriji. Možemo govoriti i o prevarnom dogovoru između trećeg lica i jedne ugovorne strane.⁴⁸

B) Za razliku od prethodnog shvatanja, koje uslovljava mogućnost poništavanja ugovora insistirajući na tome da je jednom ugovorniku prevara morala biti poznata, jedno drugo shvatanje dosljedno poštuje pravilo *Fraus omnia corumpit*. Prevara ma od koga poticala uvijek utiče na punovažnost ugovora, te takav uticaj prevare ne smije biti uslovljen. Jedna svjesna i namjerna radnja koja je usmjerena ka izazivanju zablude kod jedne ugovorne strane morala bi uticati na punovažnost ugovora, bez obzira od kog lica potiče, jer ona ima za cilj da stvori pogrešnu predstavu kod jedne ugovorne strane.⁴⁹

---

45 Tako Francuski građanski zakonik u vrijeme donošenja. Francuska sudska praksa vremenom je zauzela suprotno stanovište. Francuski građanski zakonik poslije novela iz 2016. godine je na sasvim suprotnom stanovištu.

46 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 83. Ovo, naravno, samo ukoliko je saugovornik znao za prevaru, ne i ukoliko je trebao (morao) znati.

47 Uporednopravno, negdje je izričito propisana, a negdje tumačenjem propisa dolazimo do takvog rješenja.

48 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 83.

49 *Ibid.*, 86.

2.3. Shvatanje koje negira mogućnost prevare trećeg lica

Najvažnija razlika između zablude i prevare je u tome da za zabludu nije kriva druga ugovorna strana, nego je ona posljedica pogrešne predstave same strane koja je u zabludi, a za prevaru se traži suprotno: da prevarena strana nije kriva za stanje zablude, nego je to stanje izazvano ili održavano svjesnom radnjom druge strane.⁵⁰ Sva prethodno iznijeta stanovišta prepoznaju prevaru u radnji trećeg lica, te se dalje prema njoj različito opredjeljuju. Za razliku od njih, postoji shvatanje koje u predmetnom problemu ne vidi prevaru, već zabludu one ugovorne strane na koju je treće lice uticalo. Nasuprot prinudi,⁵¹ prijetnji i prevari, zabluda je takva mana volje koja nije prouzrokovana nekorektnim ponašanjem druge strane ugovornice. Budući da ni jedna ni druga ugovorna strana nije izazvala prevaru, o prevari se i ne može govoriti, već isključivo o zabludi jedne strane, koja je u nju upala zbog radnji trećeg lica. Sa druge strane, klasični pojam prevare podrazumijeva činjenicu da je druga ugovorna strana obmanula ili dovela u zabludu svog saugovornika. Po ovom shvatanju, pitanje se ima rješavati po pravilima koja važe za zabludu.⁵² Dakle, ono dozvoljava poništenje ugovora, ali po pravilima koja važe za zabludu, a ne za prevaru. Sličnih mišljenja ima i u domaćoj pravnoj teoriji. Prema V. Spaiću, za pojam prevare je bitno da ona potiče od druge strane u pravnom poslu, jer je za prevaru karakteristično, da je baš jedna od strana iz pravnog posla namjerno dovela u zabludu drugu stranu. U slučaju da je neko treći na prevaran način naveo jednu od strana na zaključenje pravnog posla, ne može se govoriti o prevari, već o zabludi, a ako su ispunjeni uslovi za postojanje bitne zablude, mogao bi se ovakav pravni posao poništiti. Međutim, treće lice koje je učinilo prevaru u svakom slučaju je dužno

50 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 107.

51 Prevara pravni posao prema nacrtu GZS čini apsolutno ništavim jer od navedenih najdublje zadire u javni poredak, osnovna načela obligacionog prava i moral. Nije usamljeno mišljenje da i prevaru, upravo zbog njenog odnosa prema javnom poretku, ali i načelima obligacionog prava i moralu, treba sankcionisati apsolutnom ništavošću, kao što je slučaj i sa prinudom (kako je već rečeno, prema čl. 206, st. 1, nacrta Građanskog zakonika Srbije sankcija za prinudu je apsolutna ništavost. Sa druge strane, kako je ZOO propustio da odredi sankciju prinude, a nije propustio da prinudu navede u odredbama koje regulišu rok za poništavanje rušljivih ugovora, to u teoriji redovno nalazimo sve tri posljedice prinude, već ovisno o autoru: nepostojeći ugovor, ništav ugovor, rušljiv ugovor).

52 I. Vujović (2009), *op. cit.* fn. 1, 85.

da nadoknadi štetu koju je jedna od strana u pravnom poslu pretrpjela. U svakom slučaju od protivne strane se ne može tražiti naknada štete.⁵³

3. RJEŠENJE U ZAKONU O OBLIGACIONIM ODNOSIMA

Zakon o obligacionim odnosima reguliše slučaj kada je zabluda prouzrokovana ponašanjem trećeg lica.⁵⁴ ZOO razlikuje sljedeće situacije kod prevare trećeg lica: A) Kada se radi o teretnom ugovoru i saugovornik je znao ili morao znati za prevaru; B) Kada se radi o teretnom ugovoru i saugovornik nije znao niti je morao znati za prevaru; C) Kada se radi o dobročinom pravnom poslu, „ugovoru bez naknade“.

A) Ako je prevaru učinilo treće lice, prevara utiče na sam ugovor, ako je druga ugovorna strana u vrijeme zaključenja ugovora znala ili morala znati⁵⁵ za prevaru. Ovdje, prema tome, o mogućnosti napadanja ugovora govorimo samo onda ako je za vrijeme zaključenja ugovora o samoj prevari znala druga ugovorna strana. Tada je prevareni ugovornik ovlašćen da zahtijeva naknadu štete od trećeg lica, izazivača prevare. Drugim riječima, u hipotezi izazivanja prevare ponašanjem trećeg lica, postoje prema nesavjesnim licima (treće lice i druga ugovorna strana) različite pravne posljedice: a) druga ugovorna strana koja je znala za činjenicu prevare trećeg lica, treba da trpi posljedice rušljivosti, bez prava na naknadu štete b) treće lice je obavezno da naknadi štetu prevarenog lica nastalu iz poništaja ugovora.⁵⁶ U ovom slučaju postoji prevara jer je druga ugovorna strana znala da je treće lice izazvalo

---

53 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 114.

54 ZOO, čl. 65, st. 3 i 4.

55 „Saugovarač je kriv i mora snositi posledice prevare i onda kada za prevaru od strane trećeg nije znao, ali je „prema jednom opštem toku stvari trebalo da zna za takve radnje“; odnosno, kada „zbog svoje nepažnje za nju nije znao“, kada „nije upotrebio onaj stepen pažnje koji se inače zahtijeva u takvim situacijama“. Krivica saugovarača je, dakle, u propustu da uoči prevaru od strane trećeg, odnosno, i više od toga – u propustu da uoči zabludu žrtve prevare. Ovakav propust za posledicu ima i propust da se otkloni zabluda obavještenjem o prevari trećeg. Stoga, ako saugovarač tada nije ništa preduzeo da otkloni zabludu, i on čini prevaru, te se ugovor može poništiti. Rešenje je zasnovano na jednom „društvenom standardu“, koji „dosljedno pridaje značaj činjenici savjesnosti ugovornika“. S. Dabić „Dejstva prevare koja potiče od trećeg pri zaključenju teretnih ugovora“, *Pravo i privreda* 10–12/2017, 80–107.

56 J. Salma, *op. cit.* fn. 14, 255.

zabludu, a ništa nije preduzela da prevarenu stranu upozori ili oslobodi te zablude, pa se smatra kao da ona čini prevaru. U ovom slučaju druga strana u pravnom poslu pokazuje da se slaže sa tako nastalim stanjem, bilo prećutkivanjem ili čak i potenciranjem zablude koju je izazvalo treće lice, da bi iz takvog pravnog posla za sebe pribavila neopravdanu korist.⁵⁷ Drugačije uređenje od izloženog bi podrazumjevalo da se blagonaklono gleda na to što saugovarač izvlači korist iz ponašanja koje bi, da ga je sam učinio, nesumnjivo dovelo do rušljivosti ugovora. Svijest o prevari trećeg i zloupotreba takve situacije, obesmišljava činjenicu da prevara nije direktno posledica radnji saugovarača.⁵⁸ Po Snežani Dabić opravdano je pitanje zašto je zakonodavac imao potrebe da izričito uredi i slučaj kada je saugovarač svjestan da je ta zabluda izazvana prevarom od strane trećeg. Naime, ukoliko je druga strana znala za prevaru trećeg lica, ona je učinila prevaru ćutanjem. Nadalje „u pravnim sistemima koja izričito regulišu prevaru ćutanjem moglo bi se postaviti pitanje realne potrebe za posebnom normom kojom se predviđa da prevara od strane trećeg utiče na punovažnost ugovora ako je saugovarač za nju znao. Ovim sistemima, prema preovlađujućem shvatanju, pripada i naše pravo. Naime, prema čl. 65, st. 1 ZOO, ugovor se može poništiti zbog prevare onda kada jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u namjeri da je time navede na zaključenje ugovora. Ako se pođe od preovlađujućeg shvatanja, da se prevarom smatra svako ćutanje saugovarača, kada je svjestan zablude druge strane, opravdano se postavlja pitanje zašto je zakonodavac imao potrebe da izričito uredi i slučaj kada je saugovarač svestan da je ta zabluda izazvana prevarom od strane trećeg.“⁵⁹ Međutim, prevara ćutanjem ipak nije izričito regulisana u čl. 65, a i teško da se formulacija iz čl. 65 st. 1 ZOO „ili moralo znati“ može podvesti pod prevaru ćutanjem (dakle, ako je druga strana znala za prevaru trećeg lica, možemo joj prigovoriti i prevaru ćutanjem, ali ako je morala znati, a ipak nije znala, to neopravdano neznanje joj možemo prigovoriti, što je zakonodavac i sankcionisao, ali prevaru ćutanjem joj u ovom slučaju ne možemo prigovoriti), što ovakav stav čini problematičnim.

B) Kada prevaru vrši treće lice, a ugovorna strana ne zna za to, pravni posao se ne može poništiti jer nedostaje njena krivica.⁶⁰ Ali, po-

57 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 115.

58 S. Dabić (2017), *op. cit.* fn. 55, 80.

59 Vidi: S. Dabić (2017), *op. cit.* fn. 55, 83–84.

60 Snežana Dabić tretira zakonsko rješenje u slučaju kada saugovornik nije znao niti je mogao znati za prevaru sa aspekta ugovora u korist trećeg lica, prevare

što druga strana u pravnom poslu trpi štetu zbog zaključenja takvog pravnog posla dopušteno joj je da zahtijeva naknadu štete od trećeg lica na osnovu opštih pravila o odgovornosti za prouzrokovanu štetu.⁶¹ Na ovome mjestu problematizovaćemo zakonsko rješenje izloženo pod tačkom B), dakle u situaciji kada prevaru vrši treće lice, a ugovorna strana ne zna za to. U teoriji postoji kritika na rješenje da se u ovom slučaju ugovor ne može poništiti. Tako, Danica Popov navodi: „Ispravnije je shvatanje da pravni posao zaključen pod prevaram nije punovažan, bez obzira na to da li je prevaru izvršila druga strana ili treće lice. Ako druga strana nije znala za prevaru, ona ima pravo na naknadu štete, kao i u slučaju zablude.⁶² Ipak, čini se da zakonsko rješenje može izdržati ovu kritiku. Prevarena strana ne može tražiti poništavanje ugovora, međutim, ukoliko je zabluda u kojoj se nalazi prevarena strana bitna, autor ne vidi nikakvu prepreku za poništavanje pravnog posla pozivanjem na zabludu iz čl. 61 ZOO. Kao što vidimo, rješenje iz kritičkog shvatanja daje prevarenoj strani mogućnost da traži poništavanje ugovora bez ograničenja koja sa sobom nosi čl. 61, što ima i svoju negativnu stranu, praćeno je odštetnim zahtjevom savjesne ugovorne strane prema prevarenoj strani. Rješenje u ZOO je sa aspekta druge strane (u pitanju je savjesna strana koja gaji povjerenje prema izjavljenoj volji saugovornika) i sigurnosti pravnog prometa prihvatljivije, a nikako ne treba zanemariti i mogućnost pozivanja prevarene strane na bitnu zabludu iz čl. 61 ZOO.⁶³

---

koja potiče od zastupnika saugovorača, prevare koja potiče od tzv. prividnih zastupnika i ostalih pomoćnika pri zaključenju ugovora i prevare koja potiče od poslovođe bez naloga i obećavaoca radnje trećeg u francuskom pravu, gdje je kreativna uloga sudova u uporednom pravu dovela je do toga da je u sudskoj praksi praktično stvorena jedna posebna, međukategorija lica koja se niti mogu smatrati ugovornom stranom, jer ih ne vezuju dejstva zaključenog ugovora, niti trećim licima, u pravom smislu, jer žrtva njihovo prevarno postupanje može suprotstaviti saugovaraču. Vid. S. Dabić (2017), *op. cit.* fn. 55, 80.

Nesporno je da razvoj prava vodi diferencijaciji trećih lica na lica čija prevara poništava ugovor i ona kod kojih to nije slučaj u situaciji kada saugovarač nije znao/morao znati za prevaru. Primjer: *Principles of European Contract Law – PECL*, čl. 4:111; i *Draft Common Frame of Reference (DCFR)* II. – 7:208.

61 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 115.

62 *Ibid.*, 113.

63 Kao što ćemo kasnije vidjeti, u prilog ovom rješenju ide i uporednopravni prikaz zakonskih rješenja. Možemo postaviti i pitanje da li je moralno, a ne samo opravdano, doložnu namjeru, radnju i posljedicu koja dolazi izvan odnosa ugovornih strana i koju je treće doložno lice usmjerilo svojom voljom

C) Ugovor bez naknade može se poništiti i kada je prevaru učinilo treće lice, bez obzira na to da li je druga ugovorna strana u vrijeme zaključenja ugovora znala ili morala znati za prevaru. U ovom slučaju prevareno lice je ovlašćeno na napadanje ugovora nezavisno od toga da li je u vrijeme zaključenja ugovora druga ugovorna strana znala ili je morala znati za prevaru.⁶⁴ Ovo pravilo je inspirisano posebnom zaštitom dužnika koji se kod dobroćinih pravnih poslova obavezuju na činidbu bez protičinidbe.⁶⁵

4. UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ ZAKONSKIH RJEŠENJA

4.1. Rješenja u građanskim zakonima

Čini se da ZOO dijeli opredjeljenje po pitanju prevare trećih lica sa zakonima i zakonima drugih država koji regulišu ovu materiju. Potkrijepićemo ovo kratkim uporednopravnim prikazom najvažnijih zakon(ik)a, ali i nekih manje bitnih. Već smo konstatovali da zakonodavstvo Crne Gore, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Slovenije i Sjeverne Makedonije u materiji prevare, pa i prevare trećeg lica, imaju identične odredbe odredbama ZOO.

Njemački građanski zakonik navodi:⁶⁶ „Ako je treće lice učinilo prevaru moći će se tražiti poništavanje pravnog posla samo ako je druga ugovorna strana znala ili morala znati za prevaru“. Austrijski građanski zakonik navodi:⁶⁷ „Prevara treba da potiče od druge ugo-

---

na jednu ugovornu stranu, voljom zakonodavca prevaljivati i na drugu (savjesnu) stranu. Dodatni argumenti u prilog ovom rješenju navedeni su u radu S. Dabić (2017), *op. cit.* fn. 55, 87. U odsustvu krivice, interes nevinog saugovarača da ugovor ostane na snazi, smatra se pretežnijim od interesa žrtve prevare da iz njega izade. Tome se dodaje i argument da svrha poništenja ugovora nije samo u reparaciji nedostataka u volji, već ono predstavlja i način da se sankcioniše prevarno postupanje. Saugovarač žrtve ne bi trebalo da trpi takvu kaznu onda kada nije akter ponašanja zbog kog se ona izriče, odnosno, kada mu se to ponašanje ni na koji način ne može imputirati.

64 J. Salma, *op. cit.* fn. 14, 256.

65 D. Popov (2008), *op. cit.* fn. 22, 116.

66 Čl. 123, st. 2, Njemački građanski zakonik, <http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf>, 1. oktobar 2019.

67 Čl. 875, Austrijski građanski zakonik, http://www.internet4jurists.at/gesetze/bg_abgb01.htm%C2%A7_875, 1. oktobar 2019.

vorne strane. Dejstvo na punovažnost ugovora imaće i i prevara trećeg lica ako je druga ugovorna strana učestvovala u njoj ili za nju znala“. Francuski građanski zakonik⁶⁸ navodi: „Prevara postoji kada je učinjena od trećeg lica koje je u dosluhu sa ugovornom stranom“. Švajcarski Zakonik o obligacijama⁶⁹ navodi: „Strana koja je žrtva prevare trećeg lica ostaje vezana ugovorom, osim u slučaju da je druga ugovorna strana znala ili trebala znati za prevaru u vrijeme zaključenja ugovora“. Italijanski građanski zakonik⁷⁰ navodi: „Kada je prevara učinjena od trećeg lica, ugovor može biti poništen ukoliko je prevara bila poznata ugovornoj strani koja je imala korist od nje“.

Finski Zakon o ugovorima⁷¹ navodi da pravni posao u koji je strana prevarno navedena, neće obavezivati tu stranu, ako je druga strana kriva za to navođenje, ili je znala ili morala znati za navođenje. Litvanski građanski zakonik: „Treća lica mogu učiniti prevaru. Ugovor će biti poništen samo u slučaju da je druga ugovorna strana bila svjesna te činjenice.“⁷² Japanski građanski zakonik:⁷³ „U slučajevima kada treće lice učini prevaru uslijed koje jedna strana izjavi volju drugoj strani, takva izjava volje može biti poništena samo ako je druga strana znala za prevaru“. Građanski zakonik Lujzijane iz 2015. godine navodi: „Prevara učinjena od strane trećeg lica poništava saglasnost ugovorne strane, ako je suprotna strana znala ili morala znati za prevaru“.⁷⁴

U procjepu između ekstrema: odricanja mogućnosti uticaja prevare trećeg lica na punovažnost pravnog posla i bezuslovnog prihvatanja malignog uticaja prevare na punovažnost ugovora, pravo je, vidimo, našlo srednji put.

---

68 Čl. 1138, st. 2, Francuski građanski zakonik, https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/, 1. oktobar 2019.

69 Čl. 28, st. 2, Švajcarski Zakonik o obligacijama, <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19110009/index.html>, 1. oktobar 2019.

70 Čl. 1439, st. 2, Italijanski građanski zakonik, <https://www.altalex.com/documents/news/2014/10/29/delle-obbligazioni-dei-contratti-in-generale>, 1. oktobar 2019.

71 Čl. 31, Finski Zakon o ugovorima, https://www.trans-lex.org/606100/_/finnish-contracts-act/, 2. oktobar 2019.

72 Čl. 191, st. 6, Litvanski građanski zakonik, <https://wipo.lex.wipo.int/ru/text/202088>, 2. oktobar 2019.

73 čl. 96, st. 2, Japanski građanski zakonik, <http://101.110.15.201/content/000056024.pdf> 202088, 2. oktobar 2019.

74 Čl. 1956, Građanski zakonik Lujzijane, https://www.trans-lex.org/601550/highlight_civil_code_louisiana/louisiana-civil-code-2015/, 2. oktobar 2019.

4.2. Rješenje u Principima evropskog ugovornog prava i Nacrtu okvirnih pravila

Kao što znamo, u toku je rad na Građanskom zakoniku Srbije.⁷⁵ Rješenje u GZS koje bi tretiralo prevaru trećeg lica trebalo bi imati u vidu pravila Principa evropskog ugovornog prava (*Principles of European Contract Law*) i Nacrta okvirnih pravila (*Draft Common Frame of Reference*) koja se odnose na prevaru trećeg lica. Principi u čl. 4:111:⁷⁶ i Nacrt u čl. II. – 7:208:⁷⁷ predviđaju sljedeće: „Kada treće lice za čije radnje je ugovorna strana odgovorna, ili treće lice koje saglasnošću ugovorne strane učestvuje u zaključenju ugovora učini prevaru, uzima se kao da je prevaru učinila sama ugovorna strana.“ Ova lica izuzimaju se iz opšteg pravila koje se odnosi na treća lica i prevara koju oni učine je uvijek uzrok rušljivosti bez obzira da li je druga ugovorna strana znala za prevaru.⁷⁸ Ova odredba pokušava otkloniti određene nedostatke koji su prepoznati u praksi sudova uslijed primjene rješenja usvojenog u ZOO i uporednopravno. No, ovdje možemo postaviti pitanje može li se saugovornikova odgovornost za ova lica podvesti pod pravni standard iz čl. 65, st. 3 „ili morao znati“. Čini se da da.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na kraju, možemo reći da je prevara građanskopravni delikt koji može učiniti bilo koje lice⁷⁹ i koji uvijek kao takav vodi naknadi štete, a u slučaju da je možemo pripisati ponašanju saugovornika prevarenog,⁸⁰ tada vodi i poništaju ugovora. Kao što smo vidjeli, prevaru trećeg lica ZOO eksplicitno predviđa, i to na jedan adekvatan, uporednopravno

75 Pretpostavka je da Odluka Vlade o prestanku rada Komisije za izradu Građanskog zakonika, *Službeni glasnik RS* br. 51 od 19.07.2019. godine, ne predstavlja istovremeno i odustanak od poduhvata.

76 Dostupno na: https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/, 4. oktobar 2019.

77 Dostupno na: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf, 4. oktobar 2019.

78 O ovim licima u domaćoj literaturi vid. S. Dabić (2017), *op. cit.* fn. 55, 80–107.

79 Zbog nepoštovanja opšte zakonske obaveze da se drugom ne pričinii šteta (*neminem laedere*).

80 Dakle, ukoliko je on učinio prevaru, ili je nije on učinio, ali je za nju znao ili morao znati.

prihvaćen način. S tim u vezi, može se postaviti pitanje da li je potrebno u ZOO priznati posebnu međukategoriju lica koja se ne mogu smatrati ugovornom stranom jer ih ne vezuju dejstva zaključenog ugovora, niti se mogu smatrati trećim licima u pravom smislu, jer prevareni njihovo prevarno postupanje može suprotstaviti saugovaraču. Čini se da se saugovornikova odgovornost za ova lica može podvesti pod pravni standard iz čl. 65, st. 3, ZOO „ili morao znati“, te je ZOO u ovom pitanju na visini zadatka. Ono što ostaje kao otvoreno pitanje jeste: treba li ova lica u zakonu odrediti i ukoliko da, na koji način: davanjem jedne opšte formulacije ili njihovim nabranjanjem?⁸¹ U traženju adekvatnog rješenja, možemo se zagledati u pravila Principa evropskog ugovornog prava i Nacrta okvirnih pravila.⁸² Pretpostavka je da će se svi evropski zakonodavci u donošenju i noveliranju svojih građanskih zakonika zagledati u ova pravila kao u svetionik koji pokazuje put prema harmonizovanom evropskom građanskom pravu.

---

81 Kao npr. čl. 1138, st. 1, Francuski građanski zakonik.

82 Ova pravila mogla bi još više poslužiti kao uzor za definisanje prevare ćutanjem, koju ZOO u opštim pravilima o prevari eksplicitno ne predviđa.

Dražen Mijanović

PhD Student at the Faculty of law, University of Novi Sad

FRAUD COMMITTED BY A THIRD PERSON AS CAUSE FOR AVOIDANCE OF CONTRACT

Summary

When concluding a contract in civil law there is, among others, a form of fraud that is not committed by one of the contracting parties, but by a third person instead. This form of fraud, like other forms, is a civil law delict (because of the breach of general legal obligation not to cause harm to others – *neminem laedere*) and always leads to compensation. On the other hand, legal doctrine developed several solutions to answer the following question: does fraud committed by a third person lead to avoidance of the contract? According to the solution from our positive law, this form of fraud leads to avoidance of contract when the other contracting party knew or ought to have known about the fraud. This article analyzes possible legal solutions in the light of the classical theory, comparative legal solutions and European soft law rules: the Principles of European Contract Law – PECL and Draft Common Frame of Reference – DCFR.

Key words: *Fraud. – Civil law. – Fraud committed by third person. – Avoidance of contract.*